

Egészségtan

Biológia 6.

Szaktanári segédlet

Készítette: András Szabolcsné

Lektorálta: Nagy-Kálóziné Paska Andrea

Kiskunhalas, 2014. december 31.

KISKUNHALASI
REFORMÁTUS KOLLÉGIUM
SZILÁDY ÁRON GIMNÁZIUMA

6400 Kiskunhalas, Kossuth Lajos utca 14. OM: 027956
tel.: 77 / 421-215 e-mail: szilady@gmail.com web: szilady.net

TÁMOP-3.1.3-11/2-2012-0025

„Jövőd a természettudományokban rejlik!”

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalomjegyzék

1. Légzőszervünk egészsége	2.
1.1.A levegőben lévő porszemek kimutatása	2.
1.2. Légzés vizsgálata	3.
1.3.Dohányzógépek készítése és a cigaretta vizsgálata	3.
1.4.Érdekességek, kiegészítések	4.
1.5.Házi feladat	5.
2. Az egészséges táplálkozás	5.
2.1.A kóla egészségre káros hatásainak kimutatása	5.
2.2.Testtömeg index kiszámítása	7.
2.3.Táplálékpiramis összeállítása	7.
2.4.Érdekességek, kiegészítések	8.
2.5.Házi feladat	8.
3. Bőrünk egészsége	9.
3.1.Az egészséges fejbőr vizsgálata	9.
3.2.Az egészséges és töredezett haj vizsgálata	9.
3.3.Ujjlenyomat készítés	10.
3.4.Ujjlenyomat előhívása jódszemcsével	11.
3.5.A bőrtípus meghatározása	11.
3.6.Érdekességek, kiegészítések	12.
3.7.Házi feladat	12.
4. Tápanyagok vizsgálata	12.
4.1.A víz kimutatása	13.
4.2.Az élesztő használata	13.
4.3.Hogyan bizonyítható a szén-dioxid keletkezés	14.
4.4.A fehérjék élettani hatása	14.
4.5.Érdekességek, kiegészítések	14.
4.6.Házi feladat	15.
4.7.Felhasznált irodalom	15.

1. óra
Légzőszervünk egészsége

Tantárgyközi kapcsolódás

fizika

Emlékeztető

Az életműködéshez szükséges energiát a tápanyagok elégetésével biztosítjuk. Ehhez szükségünk van az oxigén felvételére és a szén-dioxid leadására, amit a légző rendszerünk biztosít. A levegőt többnyire az ornyíláson keresztül lélegezzük be, majd a felső légutak szervein haladva az alsó légutakon keresztül a légcsövön, a tüdő hörgőrendszerén és a léghólyagocskákat átszövő hajszálérhálózaton keresztül létrejön a gázcsere.

Mi az orr szerepe a légzésben?

Felmelegíti, tisztítja és párásítja a levegőt.

Melyek a légzőrendszer károsító tényezői?

←
környezeti

→
dohányzás

Sorolj fel légzőrendszeri megbetegedéseket!

Nátha, légcsőhurut, torok,- mandula,- tüdőgyulladás, hörghurut, mellhártyagyulladás, TBC

Hogyan előzhetjük meg a megbetegedéseket? Rendszeres testmozgás tiszta környezetben, károsító tényezők kerülése.

1. A levegőben lebegő porszemek kimutatása

Párban dolgozzatok!

Eszköz és anyaglista

széles cellux	fehér papírlap
zseblámpa	porrongy

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

a.) Kapcsold be a zseblámpát, és a fényébe nézz bele oldalról.

Milyennek látod a terem levegőjét! Tisztának

b.) Rázz meg egy porrongyot, és figyeld meg a különbséget!

Tapasztalat! A fényben parányi pontok mutatják a pormennyiséget.

c.) A cellux ragasztóból készíts vékony csíkokat, és ragaszd különböző helyekre a teremben (külső ablakpárkány, szekrény teteje, asztalod). Óvatosan húzd le a celluxot, és ragaszd egy fehér lapra.

Mit állapítasz meg?

A levegő porszennyezettsége lerakódik a tárgyra, a lebegő por bekerül a szervezetünkbe.

Magyarázd meg, hogy miért egészségesebb orron keresztül levegőt venni.

Az orr csillós hengerhámval borított nyálkahártyája felmelegíti és párával telíti a levegőt, szőrei kiszűrik a finom szennyeződések.

2. A légzés vizsgálata

Eszköz és anyaglista

tükör	mérőszalag	stopper
-------	------------	---------

A levegőben lévő vízpára kimutatása

Tarts a szád elé egy tükröt, vegyél mély levegőt, és a levegőt leheld a tükrörré!

Mit látsz a tükrön? Bepárasodott.

Mire következtetsz ebből? A kilélegzett levegőben vízpára van.

Légzésvizsgálat - Párban dolgozzatok!

Figyeld meg társadat légzéskor! **Miből veszed észre, hogy lélegzik?**

A mellkas megemelkedik.

Figyeld meg saját légzésed, és számold meg, hogy 1 perc alatt hányszor veszel levegőt!

Légvételek száma: .....

Végezzétek el egymáson a következő kísérletet, és az adatokat jegyezzétek a táblázatba!

Lélegezd be jó mélyen a levegőt, tartsd benn, és a társad mérje meg a mellkasod kerületét!

Végezz el egy erőteljes kilégzést, majd ismét mérjétek meg a mellkas kerületét!

	Saját eredményem	Társam eredménye
Belégzéskor a mellkas kerülete	18	
Kilégzéskor a mellkas kerülete	26	

Hasonlítsátok össze az adatokat, egyeztessétek a többiek adataival!

Mire lehet következtetni az adatokból?

Aki edzettebb, annak a tüdeje több levegő befogadására képes.

3. Dohányzógép készítése és a cigaretta vizsgálata

Csoportokban dolgozzatok!

Eszköz és anyaglista

műanyag flakon	cigaretta	gyurma
csapvíz	vatta	gyufa
elszívott cigarettavég	olló	csipesz

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

a.) Cigarettagép készítése: Tölts a flakon aljára 1-2 ujjnyi csapvizet, a cigaretta köré tekerj vattát, helyezd az üveg szájába, rögzítsd légmentesen gyurmával! Gyűjtsd meg a cigaretta végét! A flakon oldalát nyomogatva jól szellőző helyen „szív el a cigarettát” a gépezettel! Az üveget ne fordítsd meg, mert a víztől a cigaretta és a vatta benedvesedik! Ha elégett a cigaretta, akkor nézd meg a vattát!

Milyen színű lett a vatta a cigaretta elszívása után? Sárga

Hol rakódnának le ezek az anyagok a szervezetedben? Léghólyagok

Melyik anyag okoz függőséget? Nikotin

A hosszú távú dohányzásnak milyen következményei lehetnek? Érszűkületet okoz, ami miatt megemelkedik a vérnyomás, a szív koszorúerei károsodnak, szív működés fokozódik, rákkeltő hatású.

b.) A dohányfüst mint szennyezés

Szedd szét egy füstszűrős cigaretta füstszűrőjét és egy elszívott cigarettavég füstszűrőjét olló és csipesz segítségével! Tedd magad elé mindkettőt. Hasonlítsd össze ezeket látványuk és az illatuk alapján! **Rajzold le, hogy mit láttál!**

Elszívott cigarettavég hosszmetsete

kép:<http://www.ovegesegylet.hu/Cd/5.osztaly/gaz2.html>

Tapasztalat: A csikk füstszűrője sárgásbarna színű és kellemetlen, kátrányos szagú.

Következtetés:

A rostos szerkezetű füstszűrő kiszűri a cigaretta nikotin- és kátránytartalmának egy részét. A füstből ki nem szűrt nikotin, kátrány és egyéb káros anyagok bejutnak a dohányos - és a környezetben élő emberek - szervezetébe, és ott kifejtik mérgező hatásukat.

Érdekességek, kiegészítések, gondolkodtató kérdések

A vízpipázás is dohányzás

Kevesen tudják, hogy a vízpipa felső részéből áradó ízesített és illatos dohány füstjének beiszívása kevésbé ártalmas, mint egy-egy cigarettára elszívása. Az egy alkalommal 30–60 perces vízpipázás során a fiatal legalább százszor szívja be füstöt, alkalmanként körülbelül fél liternyit. A vízpipa füstjében is megtalálható a cigarettafüst káros anyagainak nagy része, így például a szén-monoxid is. A vízpipázók véréből a cigarettához hasonlóan kimutatható a nikotin. A rendszeres vízpipázás körülbelül annyi nikotint juttat a szervezetbe, mint napi tíz szál cigaretta rendszeres elfüstölése.

Tudod-e? Kiváló gyulladáscsökkentő légúti megbetegedéseknél a kakukkfű (izzasztó hatású), a hársfa virága pedig váladékoldó.

Házi feladat

Nézz utána, hogy mely tényezők növelhetik a tüdőrák kockázatát!

cigaretta, szivar és pipa, passzív dohányzás, azbeszt, környezetszennyezés, tüdőbetegségek, nehéz fémek

Nézz utána, hogy a cigaretta milyen káros anyagokat tartalmaz!

nikotin, kátrány, szén-monoxid, policiklikus szénhidrogének, nitrózaminok, ciánhidrogén, radioaktív polonium, arzén

2. óra

Az egészséges táplálkozás

Tantárgyközi kapcsolódás

Fizika: Sűrűség, felhajtóerő

Matematika: számítások

Emlékeztető

Az egészséges táplálék fehérjékben, vitaminokban, ásványi anyagokban és rostokban gazdag. Minél változatosabb legyen, kevés zsírt, és szénhidrátot tartalmazzon. A fejlődő korban ügyelni kell arra, hogy a szervezet megkapja a kellő mennyiségű fehérjét, és fontos a megfelelő mennyiségű víz fogyasztása.

Mitől függ az emberek táplálékszükséglete? Független a személy korától, a munkavégzéstől, nemétől, egészségi állapotától öröklött tulajdonságoktól.

Miben fejezik ki a tápanyagok energiaszükségletét? Kalóriában vagy joule-ban fejezik ki (1 kcal = 4,1868 kJ).

Mit jelent az egészséges táplálkozás? Az egészséges táplálkozás lényegében minden étel, ételkészlet fogyasztását megengedi, a hangsúlyt a mértékre helyezi

Mitől függ az ideális testsúly? A magasságtól, a testfelépítéstől illetve attól, hogy az ember nő vagy férfi.

Mit feltételez a helyes táplálkozás? Az elfogyasztott táplálék energiatartalma és a szervezet energiafelhasználása kiegyenlíti egymást.

1. A kóla egészségre káros hatásainak kimutatása

Csoportokban dolgozzatok!

Eszköz és anyaglista

1. a.) műanyag pohár, kóla, 5 Ft-os érme
b.) üveg pohár, színes szénsavas üdítő, kréta, kevés sósav
c.) műanyag pohár, színes üdítő
d.) csipet húsdarab, kóla, pohár – Tanári bemutató
4. a.) tálca, 1-2 szem kockacukor csoportonként, kóla
b.) üvegekád, light kóla, kóla, víz

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztal

a.) A kóla hatása

Egy műanyag pohárba tegyél egy 5 Ft-os érmét, egy kis idő múlva figyeld meg mi történik!

Tapasztalat: kifényesedik az érme, maró hatása van a kólának.

b.) **Mi játszódik le a szervezetben, ha kólát iszunk?** (a fogakat krétával helyettesítjük)

Munkavédelem

a sósav maró hatású

Figyelmesen olvasd el a kísérlet menetét!

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Egy pohárba önts kólát, kevés sósavat, és ebbe tegyél egy krétát (a csontok és a fogak gyakorlatilag Ca sóból tevődnek össze, mint a krétának, így kb. ugyanez **játszódik le a szervezetben**).

Mi történt a krétával? Szétmállik

c.) **Az üdítők színezékének kimutatása**

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Színes üdítőt önts műanyag pohárba, és tedd félre. Fél óra elteltével öntsd át az üdítőt egy üveg pohárba.

Mit látsz a műanyag pohár oldalán? A színezék a pohár falára tapadt.

Tanári bemutató!

d.) **Mi történik a gyomor szöveteivel, az ember belső szerveivel?**

Ezt a kísérletet 2 órával a gyakorlat előtt elő kell készíteni, az eredményt az órán megmutatni.

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Csoportmunka!

Tégy a kémcsőbe egy csipet húsdarabot, majd önts rá kólát. A kísérletből láthatod, hogy mi játszódhat le a szervezetben, ha kólát iszunk.

Mi történik? A kóla pezsegni kezd (aktív gázképződés az oka), üledék keletkezik.

Figyeld meg a 2 órával ezelőtt előkészített kísérlet eredményét!

Mit tapasztalsz? A hús kiféhéredett, a fehérje szerkezete megváltozott, a fehérje széthullott, tönkrement, a kóla elszíntelenedett.

e.) **A kóla és a cukor**

Eszköz és anyaglista

a.) 1 kisüveg kóla, tálca, cukor	b.) kockacukor, mérleg, 1 dobozos kóla, egy dobozos light kóla
c.) üvegcád, víz, 1 dobozos kóla, light kóla	

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

a.) Mi játszódik le a szervezetben, ha kólára cukrot eszünk?

A kísérlet menete

Egy kisüveg kólába tegyél cukorkát, és figyeld meg mi történik!

Tapasztalat: A kóla habzik, és kifut az üvegből

Magyarázat: némely cukorfajták zselatint tartalmaznak, a zselatin hatására a szénsavas üdítőkben heves vegyi reakció indul meg.

b.) Tölts meg egy üvegcádat félig vízzel, és tegyél bele egy hagyományos és egy dobozos light kólát.

Mit tapasztalsz? A light kóla lebeg, a dobozos kóla elsüllyed.

Magyarázat: A hagyományos kólában a cukor oldott formában van jelen nagyobb mennyiségben, mint a light kólában.

2. Testtömeg index kiszámítása

Egyéni munka!

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

a.) Testsúlyod kiszámítása

Számítsd ki a testsúlyodat a megadott képlet alapján!

$$\text{BMI} = \text{Testsúly (kg)} / \text{magasság}^2 \text{ (m}^2\text{)}$$

Testsúlyom: .....

b.) **Te melyikbe tartozol?** .....

Hasonlítsd össze a következő adatokkal a kapott értéket!

- a.) sovány < 18.5
- b.) normál 18.5 – 24.9
- c.) túlsúlyos 25-29.9
- d.) erősen túlsúlyos > 30

Gondolkozz el az eredményen!

Milyen táplálkozási tanácsot adnál az c.) és d.) kategóriába tartozóknak?

Lehetséges variációk: mozgás, kevesebb szénhidrát, rendszeres étkezés, sok folyadék, változatos étrend, mennyiség csökkentése stb.

3. Táplálékpiramis összeállítása

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Feladat: A megadott szavakból készíts egy piramist!

alma, barnakenyér, tej, szilva, müzli, dobostorta, túró, sárgarépa, csirkecomb, sajt, uborka, rizs, káposzta, olaj, burgonya, hal, gumicukor

Érdekességek, kiegészítések, gondolkodtató kérdések

Tudtad? A rendszeres üdítőital-fogyasztás 60%-kal növeli a gyermekkori elhízás kockázatát és 25%-kal a 2-es típusú cukorbetegség kialakulásának valószínűségét. Az üdítőitalokban általában semmilyen más hasznosítható tápanyag nincs, csak csupasz cukor, csupasz kalória, amit a szervezet rendkívül hatékonyan raktároz el hájként Nemrégiben sokkoló kampány-mese-film jelent meg a kóla káros hatásairól. A kisfilm célja felhívni a figyelmet a cukros üdítőitalok miatti elhízásra és annak komoly következményeire, mint például a cukorbetegsége, valamint a túlzott kalória bevitelre.

http://kaposvarmost.hu/magazin/egeszseg/2013/09/01/sokkolo-kisfilm-a-kola-karos-hatasairol_7664.htm

Figyelem: A rajzfilm érdekes, de tényleg sokkoló hatású. **Mit gondolsz a kisfilmről?**

Házi feladat

Olvasd el az egészséges testsúly megtartásához ajánlott tevékenységeket a megadott cikkben. Számold be arról, hogy mi a véleményed, te be tudnád tartani ezeket a javaslatokat?

<http://www.egeszsegkalauz.hu/taplalkozas/fogyokura/az-egeszseges-testsuly-elereese-es-fenntartasa-103077.html?fejzet=1>

Nézz utána, mit jelent az alapanyagcsere és a napi energiaszükséglet!

Alapanyagcsere: a szervezet létezéséhez szükséges minimum energiamennyiség, amit mindenképpen minden esetben be kell vinni, meg kell adni a szervezetnek ahhoz, hogy az alapvető feladatait el tudja látni.

Napi energiaszükséglet: napi tevékenységhez szükséges energiamennyiség.

3. óra

Bőrünk egészsége

Emlékeztető

Amit a bőrről tudni kell!

Mi a bőr legfontosabb feladata? A bőrnek legfontosabb feladata a védelem, nemcsak a belső környezetet védi, hanem véd a külső környezeti tényezőktől is (UV-sugarak, hideg, szél, környezetszennyeződés).

Mi befolyásolja bőrünk típusát, és ezek a változások hol jelentkeznek leginkább

Az életkor, étrend, genetikai hajlam, a hormon-háztartás és az életmód.

Ezek a változások különösen az arcbőrön jelentkeznek.

Mitől védenek a felsorolt alkotórészek? Egészítsd ki a táblázatot!

szaruréteg	káros mechanikai és kémiai hatásoktól
festéktartalmú sejtek	káros sugaraktól
bőralja	lehüléstől, ütéstől
verejtékmirigy	felmelegedéstől
szőrzet	lehüléstől

1. Az egészséges fejbőr vizsgálata

Eszköz és anyaglista

nagyító	fénymikroszkóp	saját hajsál
---------	----------------	--------------

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Feladat: Vizsgáld meg nagyítóval a szomszédot fejbőrét, majd dörzsöld meg ujjaddal is a fejbőrt. Mit látsz és tapasztalsz? Egészítsd ki a látottak alapján a mondatokat!

Megállapítás:

A fejbőr színe **halvány rózsaszínű**, rugalmas, színe az arcéhoz **hasonló**, nem zsíros **tapintású**.

2. Az egészséges és a töredezett haj vizsgálata- Egyéni munka!

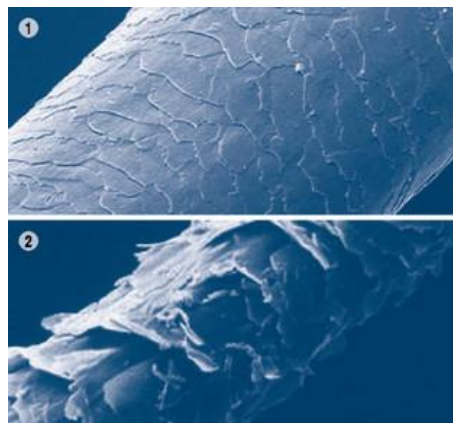
Eszköz és anyaglista

elektronmikroszkóp	saját hajsál
--------------------	--------------

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Az egészséges és a töredezett haj szerkezete

1. kép A hajsál belsejét az egymást tetőcserépszerűen elhelyezkedő fedő lemezek védik.
2. kép Töredezett haj: a külső kéreg szakadozott, fellazult.

kép:https://www.mozaweb.hu/Lecke-BIO-Biologia_11-A_bor_egeszsege-102562

Feladat: Tanulmányozd a képet, majd vizsgáld meg saját hajvégedet fénymikroszkóppal, hasonlítsd össze a képekkel. **Melyik képre hasonlít** hajad szerkezete, **mit állapítasz meg?**

Az én hajszálam egészséges, mert: a fedőlemezek egyenletesen helyezkednek el.
Az én hajszálam töredezett, mert: a külső kéreg szakadozott.

3. Ujjlenyomat készítése- Egyéni munka!

Eszköz és anyaglista

a.) bélyegzőpárna	fehér papírlap
-------------------	----------------

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Ehhez a kísérlethez használj bélyegzőpárnát. A tintával átitatott párnába nyomd a hüvelykujjad és kicsit fordíts rajta mindkét oldalra úgy, hogy az ujjbegyedre vékony festékréteg kerüljön. Ezután az ujjadat helyezd a papírra, és készíts lenyomatot úgy, hogy egyszer érj a papírhoz. Ismételd meg a műveletet többször, de ne mártsd az ujjad a festékes párnába.

Ujjlenyomatom

1.	2.	3.	4.
----	----	----	----

Hányadik lenyomat után sikerült az ujjad rajzolatát látni? 3-4.

4. Ujjlenyomat előhívása jódszemcsével

Egyéni munka!

Eszköz és anyaglista

csapzsír	szűrőpapír	főzőpohár	jód
----------	------------	-----------	-----

Munkavédelem

A jód a vízi környezetre ártalmas!

jód

A jód belélegezve és bőrrel érintkezve ártalmas!

jód

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

A hüvelykujjbegyedet kend be vékonyan csapzsírral. A kikészített szűrőpapírra készíts a hüvelykujjadról lenyomatot. A papír mellé helyezz egy jód szemcsét, majd borítsd le főzőpohárral. Ügyelj arra, hogy a pohár légmentesen záródjon.

Figyeld meg, mi történik!

Tapasztalat: Az ujjnyomat néhány perc múlva barna színűvé válik.

Magyarázat: A jód szublimálásakor keletkező jódgőzt az ujjnyomban található olaj- és zsírszerű anyagok elnyelik, ettől az ujjlenyomat elszíneződik, barnásvörös színű lesz.

Nyomozz!

Gyűjtsétek össze az így elkészített ujjlenyomatokat egy edénybe, majd mindenki húzzon egyet, és keresse meg az ujjlenyomat gazdáját. Az ujjlenyomatot hasonlítsd össze a füzetekben talált ujjlenyomattal.

Milyen következtetést tudsz levonni? Az ujjlenyomat egyedi, az egyénre jellemző.

5. A bőrtípus meghatározása***Eszköz és anyaglista***

cigarettapapír

Egy cigarettapapírt nyomj az arcod különböző részeihez, azután tartsd ezt a papírt a fény felé.

Minden esetben **figyeld meg, hogy a papír megtapad-e a bőrödön, és látsz-e rajta foltot.**

Válaszd ki a bőrtípusodnak megfelelő mondatot, és egészítsd ki a **tapasztalatoddal!**

A bőröm zsíros, mert, az arcomról vett mintán mindenhol **foltot látok, a papír tapad.**

A bőröm száraz, mert a **papír nem tapad meg, és nem látok rajta foltot.**

A bőröm normál, mert a papíron **nem látok foltot**, és csak finoman **tapad** a bőrre.

A bőröm vegyes, mert csak egyes területeken lesz **a papír foltos.**

Érdekességek, kiegészítések, gondolkodtató kérdések**Jó, ha tudod!**

Az A-vitamin segíti a sejtek regenerálódását, óvja a bőr épségét és szépségét

A B2-vitamin szükséges a bőr, a köröm és a haj egészségéhez.

Az E-vitamin értágító és véralvadásgátló hatású, az Alzheimer-kór megelőzésében fontos.

Hiányában kiszáradhat a bőr és nehezen gyógyulnak a sebek.

A H-vitamin a szép bőrhöz, hajhoz és körömhöz járul hozzá.

Mely zöldségek és gyümölcsök tartalmaznak C vitamint?

Szinte minden zöldségben és gyümölcsben találunk, de főleg a citrusfélék, a kiwi, a bogyós termékek, a paradicsom, a burgonya, a káposzta és a zöldpaprika tartalmazza.

Házi feladat

Nézz utána, hogy az érdekesekben említett vitaminokat mely élelmiszerekben találjuk meg!

A: máj, a tojássárgája, a vaj, a tejszín és a sajtok

B₂: tej, a sajt, a máj, a hús, a tojás, a gomba, a hal és a tejtermékek

E: növényi olajok, a magvak, a tojássárgája és a margarin.

H: a máj, az élesztő, a szója, a dió- és mogyorófélék, a banán és a gomba.

Készíts otthon a leggyakrabban használt tárgyról ujjlenyomatot, és keresd meg annak gazdáját!

Fogjuk az ecsetet és vigyük fel vele a hintőport az ujjlenyomat felületre, ha beporoztuk fújjuk le a felesleges hintőport, és az ujjlenyomat kirajzolódik. Vágj le egy kicsi darabot a cel-luxból ezt simítsuk rá az ujjlenyomatra. Aztán ezt a darabot ragasszuk rá fekete papírra, és megvan az ujjlenyomat mintája, és keresheted az igazi gazdát!

4. óra
Tápanyagok vizsgálata

Tantárgyi kapcsolódás

Technika: konyhatechnológiai eljárások

Emlékeztető

Az élelmiszerek az idő előre haladtával romlanak, amely fizikai, kémiai és biológia tényezők hatására következik be. Nagyon sok élelmiszert tartósítunk, melynek lényege, hogy élelmiszereinket megóvjuk a mikroorganizmusok és más romlást okozó tényezők hatásaitól, és sok esetben lehetőség van arra, hogy a termékek élvezeti értéke és tápértéke megmaradjon.

Az élelmiszertartósítást a konzerv és a hűtőipar látja el, de otthon is végezhetünk hasonló eljárásokat. Ezek az eljárások történhetnek fizikai, kémiai, fizikai-kémiai és biológia módszerekkel.

Sorold fel konyhatechnológiai eljárásokat!

Savanyítás, forralás, sózás, fagyasztás, hűtés, szárítás, párolás, füstölés, tartósítás savakkal, alkohollal.

Táplálkozásunk során melyek a legfontosabb tápanyagok szervezetünk, sejtjeink számára? Sorold fel ezeket az anyagokat, illetve csoportosítsd őket!

Tápanyagok csoportosítása	
1. szerves,	2. szervetlen
- fehérjék,	- ásványi anyagok
- szénhidrátok	- víz
- zsírszerű anyagok	
- vitaminok	

1. A víz kimutatása

Kiscsoportban dolgozzatok!

Eszköz és anyaglista

hosszabb ideig sóban tartott szalonna darab

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Vizsgáld meg a sózott szalonnadarabot, állapítsd meg, hogy mi történt, és mi a só feladata, hogyan tartósít!

Tapasztalat: A szalonnadarab körül víz gyűlt össze

Magyarázat: A só vízelvonó hatású

Miért kell kerülni a sós ételek fogyasztását? Emeli a vérnyomást

2. Az élesztő használata

Eszköz és anyaglista

élesztő	kockacukor	hideg és langyos víz	főzőpohár
---------	------------	----------------------	-----------

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Az egyik pohár tartalma: hideg víz, 1 dkg élesztő

A másik pohár tartalma: langyos víz, 1 dkg élesztő, 1 kiskanál cukor

Keverd össze a poharak tartalmát, és a hideg vizes poharat tedd hűtőszekrénybe, a másik poharat tedd meleg helyre. 10 perc múlva hasonlítsd össze a két pohár tartalmát!

Mit tapasztalsz? A hideg helyre tett pohárban nem történt változás, míg a meleg helyen lévőben a tej elkezdett habosodni.

Következtetés: A futtatáshoz langyos folyadékra, cukorra és melegre van szükség.

Magyarázat: A cukros oldatban a gombák gyorsan szaporodnak, és CO₂ termelődik.

Mi történik sütés közben a kelesztett tésztával? Lyukacsos, könnyű lesz, a térfogata megnő a CO₂ gázbuborékok hatására.

3. Hogyan bizonyítható a szén-dioxid keletkezése?

Eszköz és anyaglista

kis flakonos üveg	üvegbot	kevés langyos víz,
instant élesztő	lufi	2 db kockacukor
befőttes gumi		

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Önts az üvegbe félig langyos vizet, és tegyél bele egy zacskó instant élesztőt, majd tegyünk bele 2 db kockacukrot is! Alaposan keverd össze az üveg tartalmát, majd húzd rá az üvegre a lufit. Jól szorítsd el az üveg nyakát gumival. Hagyd magára egy kis ideig az üveget, majd **nézd meg, mi történt!**

Tapasztalat: hogy az üveg tetején lévő lufit felfújta a keletkező gáz

Magyarázat: Az élesztő bontja a cukrot, közben gáz képződik.

4.) A fehérjék élettani hatása

Eszköz és anyaglista

tojásfehérje	borszeszégő	kémcső
víz		kémcsőállvány

Munkavédelem

tűzveszély

A kísérlet leírása, jelenség, tapasztalat

Egy kémcsövet félig tölts meg vízzel, és tegyél bele tojásfehérjét. Rázd össze a kémcső tartalmát. Kémcsőfogóval tartsd a kémcsövet a borszeszegő fölé, lassan melegítsd, és **figyeld meg, mi történik!**

Tapasztalat: Fehér szemcsék jelennek meg az oldatban.

Magyarázat: meleg hatására a fehérje kicsapódik.

Érdekességek, kiegészítések, gondolkodtató kérdések

Mire jó az élesztő?

Egy recept a pattanásos bőr kezelésére: Kezeld a **pattanásos, zsíros bőrt** élesztőpakolással: 20 gramm élesztőt morzsolj össze és mézzel valamint kevés uborkalével keverd össze, hogy kenhető krémeket kapsz, majd vidd fel a krémet a megtisztított arcbőrre. Hagyd fent 15 percig, majd mosd le. Az élesztőben gyulladáscsökkentő anyagok vannak, a méz fertőtleníti, az uborkaleve pedig hidratál, így aztán ez a pakolás a legjobb koktél zsíros bőrre.

Házi feladat

Mit tapasztalsz, ha az almacsutkát a szobád asztalán felejtesz? Megbarnul.

A kísérlettel ugyanezt a jelenséget figyelheted meg! Végezd el a következőt!

Szükséges eszközök és anyagok: kés, C-vitamin-tabletta, alma

Kísérlet menete: az almát vágjuk félbe, majd egyik részén a friss vágási felületet szórjuk be porított C-vitaminnal.

Eredmény: nem barnul meg a vitaminnal beszórt rész.

Magyarázat: a gyümölcsök sérüléskor elszíneződnek, mert levegővel érintkezve egy enzim aktiválódik. Ez bontja a gyümölcs sejtjeit és a C-vitamin inaktíválja az enzimet.

Felhasznált irodalom

1. óra

Csákány Antalné-Dombovári László-Hartdégenné Rieder Éva: Természetismeret tankönyv 6. évfolyam (Nemzedékek Tudása Tanakönyvkiadó 2012)

<http://www.ovegesegylet.hu/Cd/5.osztaly/gaz2.html>

<http://patikapedia.hu/vizipipazas-hatasai>

2. óra

<http://www.diabeticliving.hu/enni/tanuljunk-szenhidratot-szamolni>

www.youtube.com/watch?v=DCGO6lyohwA

http://hightechbiolabor.hu/contents/tanuloi_munkafuzet_1/MF_TER_alt_press-4.pdf

3. óra

Kovács Orsolya (2008): Kémia a misztikában és az irodalomban.

http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/hidverok/kemia_irod.html

www.elemental.eu/kozmetikum-receptek/bordiagnosztika.htm

<http://hairpointkozmetika.wordpress.com/erdekesssegek/>

https://www.mozaweb.hu/Lecke-BIO-Biologia_11-A_bor_egeszsege-102

4. óra

<http://biowellnatura.hu/slug/e-l-e-s-z-t-o.html>

<http://termtud.akg.hu/okt/10/kemia/kis.htm>

<http://www.viszki.sulinet.hu/tananyagtar/aruismeret/tart.pdf>

https://www.mozaweb.hu/Lecke-TER-Termeszetiismeret_5-A_kert_eloleneinek_es_anyagainak_vizsgalata-101554